

Handläggare
Lina Silén
Telefon: 08-508 33 001

Till
Utbildningsnämnden
2022-08-25

Ett utvidgat utreseförbud för barn (Ds 2022:9)

Remiss från kommunstyrelsen, dnr KS 2022/658

Förvaltningens förslag till beslut

1. Utbildningsnämnden godkänner utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Lena Holmdahl
Utbildningsdirektör

Lee Orberon
Avdelningschef

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har remitterat departementspromemorian ”Ett utvidgat utreseförbud för barn” (Ds 2022:9) till utbildningsnämnden för yttrande. Promemorian föreslår att tillämpningsområdet för utreseförbud för barn under 18 år ska utvidgas. Promemorian föreslår även olika åtgärder för att beslutade utreseförbud ska kunna upprätthållas effektivt och att straffansvaret för egenmäktighet med barn ska utvidgas. Motiveringen till förändringarna är att fler barn behöver skyddas mot att fara illa utomlands.

Utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till de förslag som presenteras i promemorian. Förslagen är väl motiverade och bidrar till ett ökat skydd och en ökad trygghet för barn som riskerar att utsättas för skadliga utlandsvistelser. Förslagen korresponderar även väl med förvaltningens och stadens arbete kring hedersrelaterat våld och förtryck samt barns rättigheter. Förvaltningen vill särskilt framhäva att samtliga skolor i landet bör omfattas av den landsomfattande och kunskapshöjande insatsen som föreslås för aktörer på området.

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden godkänner tjänsteutlåtandet och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Bakgrund/Ärendet

Kommunstyrelsen har remitterat departementspromemorian ”Ett utvidgat utreseförbud för barn” till utbildningsnämnden för yttrande. Promemorian föreslår att tillämpningsområdet för utreseförbud för barn under 18 år ska utvidgas. Promemorian föreslår även olika åtgärder för att beslutade utreseförbud ska kunna upprätthållas effektivt och att straffansvaret för egenmäktighet med barn ska utvidgas. Motiveringen till förändringarna är att fler barn behöver skyddas mot att fara illa utomlands.

Sedan den 1 juli 2020 är det möjligt för socialnämnden att besluta om utreseförbud för barn enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I LVU anges även att det är brottsligt att föra ut ett barn med utreseförbud från Sverige. Ett utreseförbud för barn ska enligt gällande regler fattas i två situationer, om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå *äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse* eller *könsstympas*.

Ett av skälen till att utreseförbud infördes var att svenska myndigheter har mycket begränsade möjligheter att agera i andra länder när ett barn förts utomlands i syfte att ingå äktenskap eller könsstympas. Det är framför allt svårt att agera i länder som inte är med i EU eller i länder som inte deltar i de internationella rättsliga samarbetena som finns på området. Redan i utredningen till grund för införandet av utreseförbud för barn konstaterades att det förekommer att personer med anknytning till Sverige förs utomlands även i andra syften och i samband med det riskerar att fara illa. Frågan om ett generellt tillämpningsområde låg då utanför utredningens uppdrag. I den nu aktuella promemorian har således behovet av ett utvidgat utreseförbud utretts och hur ett sådan tillämpningsområde ska se ut.

Promemorian föreslår att de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 juli 2023 för att snabbt öka skyddet för de barn som riskerar att drabbas av de typer av skadliga utlandsvistelser där det i dag inte går att besluta om utreseförbud.

Fler barn behöver skyddas mot att fara illa utomlands

Promemorian konstaterar att det under utredningen kommit fram att barn på olika sätt och av olika anledningar riskerar att fara illa på grund av att de befinner sig utomlands. Det kan vara att barn utsätts

barnäktenskap, könsstympling, våld och brott mot frihet. Det kan även röra sig om att barn utsätts för våld och kränkningar i samband med uppfostringsresor eller omvändelseförsök av HBTQI-personer. Störst risk att fara illa utomlands löper barn som lever i en miljö med hedersrelaterat våld och förtryck.

Skadliga utlandsvistelser förekommer även för barn som inte lever i en hederskontext. Det kan till exempel vara föräldrar som reser utomlands med sina barn för att undkomma sociala myndigheter eller för att ansluta sig till en terroristorganisation eller vistas i konfliktområden. Det finns också barn som själva reser utomlands och där utsätter sig för riskfyllda förhållanden, till exempel genom att ansluta sig till en terroristorganisation eller delta i allvarlig brottslighet. Promemorian konstaterar att fler barn behöver skyddas mot skadliga utlandsvistelser än vad som är möjlig idag.

Tillämpningsområdet för utreseförbud utvidgas för att skydda barn mot att fara illa utomlands

Promemorian föreslår att utreseförbudet utvidgas till att omfatta även resor där det finns risk för att barn förs utomlands i syfte att utsättas för *andra* handlingar än barnäktenskap och könsstympling. Reglerna ska således utvidgas när det gäller vid vilka skadliga utlandsvistelser som utreseförbud kan meddelas.

De utlandsvistelser där barn riskerar att fara illa är i de flesta fall av den karaktären att de kan utgöra grund för vård enligt 2 eller 3 §§ LVU. Socialnämnderna är vana att göra riskbedömningar kopplade till rekvisiten i de bestämmelserna. Mot den bakgrunden ska utreseförbud, utöver på de grunder som gäller idag, meddelas om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av 1) psykisk eller fysisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i boendemiljön under utlandsvistelsen, eller 2) den unges missbruk av beroendeframkallande medel, brottsliga verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende under utlandsvistelsen.

Den nya formuleringen tar sikte på risken för att barnets hälsa och utveckling skadas vid en utlandsvistelse och inte på vissa typer av brott eller skadliga handlingar. En sådan reglering ligger i linje med övriga åtgärder som kan vidtas med stöd av LVU. En mer generell utformad reglering står sig över tid och ger ett förbättrat skydd för barn i de olika situationer som utredningen visat kunna föreligga.

Utvidgningen ger ett utökat skydd för de barn som vårdas enligt LVU på grund av en risk för att de förs utomlands. Det är också en

möjlighet att motverka att ett bortförande sker när vården upphör eller övergår till placering i barnets hem. I vissa fall kan ett utreseförbud med den här utformningen användas i stället för ingripanden med stöd av LVU eller ersätta ingrepp i form av umgängesbegränsningar och hemlighållande av vistelseort.

Promemorian förslår även att en särskild kunskapshöjande och landsomfattande insats ska genomföras för att uppmärksamma de frågor som finns om de gällande reglerna om utreseförbud och de föreslagna reglerna om ett utvidgat utreseförbud. Insatsen ska gälla för de aktörer och myndigheter som möter barn som riskerar skadliga utlandsvistelser och som ska tillämpa lagstiftningen.

Ett utvidgat straffansvar för egenmäktighet med barn

Promemorian föreslår att det ska vara straffbart att föra bort eller undanhålla ett barn under 15 år i syfte att hindra att ett beslut om vård eller omedelbart omhändertagande enligt LVU ska verkställas. Straffansvaret för egenmäktighet med barn är idag begränsat till när någon faktiskt vårdar ett barn och inträder först när ett beslut om omedelbart omhändertagande eller vård med stöd av LVU har verkställts. Om någon för bort ett barn innan ett sådant beslut har hunnit verkställas är det inte fråga om egenmäktighet med barn.

I utredning har det kommit fram uppgifter om att barn har förts utomlands innan beslut om omedelbart omhändertagande eller vård har kunnat verkställas. Det har också kommit fram att en av anledningarna till att barn förs utomlands är för att undvika ingripanden från de sociala myndigheterna här i landet. Effekten för barnet blir att beslutad och nödvändig vård fördröjs eller inte alls kommer till stånd. Med ett utvidgat straffansvar för egenmäktighet med barn kan ett förbättrat skydd för barn uppnås.

Åtgärder för att effektivt upprätthålla ett utreseförbud

För att reglerna om utreseförbud ska få effekt krävs det att det finns rätt verktyg för att hindra att barn förs utomlands i strid med ett utreseförbud.

Promemorian föreslår att uppgifter om personer med utreseförbud, utöver registrering i passregistret, även ska finnas i Polismyndighetens efterlysningsregister. Ett utreseförbud utgör hinder mot att få svenskt pass och skäl för att återkalla ett pass. Genom att uppgifter om utreseförbud även registreras i efterlysningsregistret kan uppgifterna leda till en registrering i regelverket för Schengens informationssystem (SIS) även innan ett pass har hunnit återkallas.

Promemorian föreslår därtill att Migrationsverket ska få rätt att ha direktåtkomst till uppgifter om reseförbud i efterlysningsregistret. Uppgifterna ska användas vid Migrationsverkets handläggning av främlingspass och resedokument för utländska medborgare och vid prövning om dessa ska utfärdas eller återkallas.

Det ska slutligen införas en underrättelseskyldighet i utlänningsförordning (2006:97) för socialnämnder och domstolar i förhållande till Migrationsverket när det gäller beslut om utreseförbud för utländska medborgare. En sådan skyldighet innebär att Migrationsverket kan pröva om det finns grund för att återkalla ett främlingspass om barnet har ett sådant utfärdat.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom grundskoleavdelningen i samverkan med gymnasieavdelningen.

Ärendet kommer att behandlas i samverkan med de fackliga organisationerna den 16 augusti 2022. Funktionshinderrådet kommer att få möjlighet att behandla ärendet vid sammanträdet den 17 augusti 2022.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till de förslag som presenteras i promemorian. Förslagen är väl motiverade och bidrar till ett ökat skydd och en ökad trygghet för barn som riskerar att utsättas för skadliga utlandsvistelser. Förslagen korresponderar också väl med förvaltningens och stadens arbete kring hedersrelaterat våld och förtryck samt barns rättigheter. Förvaltningen lämnar även följande synpunkter på förslagen.

Förslaget om utvidgning av utreseförbud innebär visserligen att barns rätt till bland annat rörelsefrihet och familjeliv begränsas. En generell utformad riskbedömning för barnet medför däremot att en noggrann bedömning måste göras i varje enskilt fall innan beslut om utreseförbud fattas. Det bidrar till en ökad rättssäkerhet och ett ökat skydd för barn.

Det utvidgade utreseförbudet omfattar barn under 18 år. Vård med stöd av LVU kan däremot i vissa fall beslutas för personer upp till 20 år. Förvaltningen vill i sammanhanget lyfta att problemen med skadliga utlandsvistelser också drabbar unga vuxna och hade önskat att skyddet då behov finns av det även omfattade den åldersgruppen.

Förvaltningen ställer sig positiv till den landsomfattande och kunskapshöjande insats som föreslås för aktörer på området. Förvaltningen vill särskilt framhäva att även skolor bör ses som en sådan aktör som möter barn som riskerar skadliga utlandsvistelser. De behöver få kunskap om vilka situationer som ger anledning till oro för att kunna fullgöra anmälningskyldigheten enligt socialtjänstlagen vid misstanke om att barn far illa. Skolorna bör därför omfattas av den landsomfattande utbildningsinsatsen.

Konsekvenser för barn och barnets rättigheter samt jämställdhet

Förvaltningen instämmer i promemorians analys över konsekvenser för barn och anser att förslagen ger ett ökat skydd och trygghet för barn som riskerar att fara illa utomlands. Genom utvidgningen av utreseförbudet upprätthålls flera av artiklarna i barnkonventionen, så som rätt till liv, skyddet för hälsa och att barn inte ska utsättas för våld, övergrepp eller utnyttjande.

Förvaltningen instämmer även i promemorians analys att förslagen kan ge en positiv effekt för jämställdheten. Genom utvidgningen av utreseförbudet kommer till exempel fler pojkar att omfattas av skyddet eftersom uppfostringsresor, som oftare drabbar pojkar, kommer vara möjliga att förhindra med utreseförbud. Även HBTQI-personer inkluderas.

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Förvaltningen instämmer i promemorians analys att förslagen inskränker det kommunala självstyret. Inskränkningen är i begränsad omfattning och rör ett område som socialnämnden redan idag är ansvarig för. Inskränkningen är därför proportionerlig.

Förslag till beslut

Utbildningsförvaltningen föreslår att utbildningsnämnden godkänner tjänsteutlåtandet och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Eftersom remisstiden är kort föreslår förvaltningen att utbildningsnämnden justerar beslutet omedelbart.

Bilaga

”Ett utvidgat utreseförbud för barn” till utbildningsnämnden för yttrande” (Ds 2022:9)